Alexander den Stores grav – ännu höljd i dunkel

AV RICHARD HOLMGREN

– Var, säg mig, var är Alexander den Stores grav? Visa den för mig, och säg mig vilken dag han dog. Orden framfördes av den tidiga kyrkofadern Sankt John Chrysostum. Med dessa ord ville han demonstrera Kristus storhet som vida större än Alexanders – att även hans tjänare fått större heder än denne krigsherre. Men, Alexanders grav var glömd och sökandet efter den har fortsatt fram till denna dag.

Alexander den Stores rike var enormt och omfattade hela det nuvarande Mellanöstern. Han var i krig under nästan hela sin korta levnad och dog 32 år gammal i Babylon.

Alexander den Store nedsteg från gudarna 356 f.kr. som son till Filip II och en prinsessa från Epirus, Olympias. Han tog över sin fars roll som kung av Makedonien och förblev så fram till sin död år 323. Efter erövringarna av det persiska riket och hans härjningar ända bort till dagens Indien, har han kommit att kallas för den mest framgångsrike erövraren i världshistorien. Redan tidigt fick Alexander en grundlig träning i retorik, litteratur och stimulans i naturvetenskap och medicin. Hans lärare var ingen mindre än Aristoteles själv – som förövrigt hävdade att hjärnan var ett kylsystem som inte nämnvärt involverade själva tankeprocessen. Med detta i bagaget gav sig gudasonen ut i livet och skapade grund för mången historia om hans olika levnadsvanor och kraftmätningar. Lika många skulle också skildringarna och teorierna bli om vad som hände med Alexanders döda kropp och var hans sista viloplatsskulle skulle kunna vara.

Alexanders döda kropp hann resa mer än vad en samtida grek någonsin fick göra under hela sin livstid. Han gick ur tiden, i Babylon, långt hemifrån endast 32 år gammal. Mycket har också spekulerats i vad det var som tog Alexanders liv vid så ung ålder – för mycket drickande, förgiftning eller kanske en malariaattack? Vi vet inte heller om hans död blev utdragen eller skedde på stört. Det senare är en väsentlig fråga med tanke på hur mycket inflytande Alexander egentligen hade över det som skulle komma efter hans död. Olika gåtor och raffinerade historier kring hans kvarlevor har sedan fortsätt att kanta vägen ända fram i modern tid.

I Babylon lär hans kropp ha blivit balsamerad av kaldeiska och egyptiska specialister. Filip Arrhidaeus vard en generalsom var anförtrodd av den makedonska armén att se över Alexanders begravningsarrangemang. Under två år arbetade man med att iordningställa det begravningsfölje vars destination det fortfarande spekuleras om. Samtidigt med preparationerna måste Alexanders balsamerade kropp ha legat på någon plats och väntat på hela spektaklet. Enligt Diodorus, vars historia sannolikt bygger på en samtida ögonvittnesskidring, så fördes sedan Alexander till sin viloplats i en dyrt utsmyckad vagn. Själva begravningsprocessionen måste ha orsakat en sensationell uppståndelse där den i guld dekorerade vagnen drogs fram av 64 mulåsnor. Ekipagets sidor var utsmyckade med olika krigsscener ur Alexanders liv och joniska kolonner kantade alla dess sidor. Det hela måste ha sett ut som ett mindre tempel på hjul.

Många ämnesexperter menar att hans kropp var avsedd att sändas hem till de kungliga begravningsplatserna i Makedonien, men som det nu var så hamnade den i Alexandria, där den balsamerades och under århundraden blev exponerad för allmän dyrkan, något av en turistattraktion. I detta sammanhang känner vi inte minst historikern Dio Cassius skildring av kejsar Augustus klumpiga och arroganta besök där kejsaren under en oaktsam gest, för att kyssa Alexander, lyckades bryta loss en del av hans näsa. En historia förtäljer även hur Kejsar Caligula kom på besök och på väg därifrån hade han fått med sig Alexanders bröstplåt. Kroppen fick en magnifik gravplats som iordningställts av hans efterträdare i Egypten. Detta begravningskomplex beskrivs av historieskrivaren Strabon under namnet Soma. Möjligen är detta en omskrivning av Sema, ett namn vars klang kan härledas till gravbyggnader av krigsheroisk natur.

Men, vad gjorde egentligen Alexanders kropp på denna plats? Makedonsk tradition fordrade väl gravläggning vid de nobla gravarna vid Aegae i Makedonien. Förvisso stred detta mot Alexanders önskan eftersom han lär ha uttryckt en vilja om att bli begraven ute i den egyptiska Siwa-oasen, där han i orakeltemplet förklarats son av guden Zeus-Ammon. Detta är dock en historia som av olika anledningar inte vunnit mycket medhåll i teorierna om Alexanders slutliga vila.

Enligt en passage så skulle Aristander, Alexanders mycket omtyckte siare, förklarat att det territorium som Alexander skulle vila på skulle bli det mest välmående av dem alla. För en av Alexanders efterträdare, Ptolemaios Lagos, lät detta som något man inte riktigt kunde nonchalera. Redan i kontroll av Egypten och som grundare av dess grekiska period, så verkar det som om Ptolemaios på något sätt fick begravningsföljet att vända mot Egypten. Processionen skulle då ha gått mot Memphis där kroppen skulle ha bränts enligt grekisk praxis. Detta är något som beskrivs av alla de antika historieskrivarna och Diodorus redogör faktiskt för denna grav tämligen detaljerat – att den byggdes i en traditionell egyptisk stil. Strabo skriver vidare att kvarlevorna vid ett senare tillfälle skulle ha flyttats från graven i Memphis upp till Alexandria och att den efter en ceremoni då skulle ha hamnat i det tidigare omnämnda Soma. I sådana fall betyder det att den mumie av Alexander som skulle ha exponerats där, skulle kunna ha utgjort en fabricerad kropp som mer eller mindre uppfyllde funktionen av en minnesvård. Av denna anledning finns det vissa forskare som tror att Alexander vid tillfälle ändå hamnade vid de kungliga gravarna i Makedonien. Alexanders brända ben skulle då kunna återfinnas bland de olika kvarlevor som hittats i anslutning till hans far Philip II, vars grav man redan tror sig ha identifierat.

Fortsätter vi dock att följa de mer ansedda teorierna om att kroppen skulle finnas i Alexandria, så nämner historikern Achilles Tatius som levde i Alexandria på 200-talet, att graven kunde lokaliseras till hjärtat av den gamla staden. Ett flertal andra tidiga författare omnämner ett visst distrikt kallat för Sema mitt i Alexandria. På denna plats stod den monumentala byggnad som omslöt Alexanders grandiosa guldsarkofag vid sidan om andra ädelsinnade regenter. Med anledning av skildringar som dessa, är de förhärskade teorierna sålunda att det var denna plats som också blev Alexanders slutliga vila. Att staden senare blivit föremål för plundring vid ett flertal tillfällen skulle kunna förklara varför spåren efter graven är borta, kroppen förväxlad eller begravd under ruiner. När kejsar Caracalla plundrade Alexandria år 215 så respekterades Alexanders mausoleum och så gjorde även kejsar Diocletianus år 296. Det finns också rapporter om en omfattande förstöring av staden under kejsar Theodosius (379-395) efter det att kristendomen hade blivit stadsreligion. En ansenlig jordbävning skakade även metropolen under 300-talet och när kyrkofadern John Chrysostum gjorde sitt uttalande om Alexander den Store, så har vi nått slutet av samma århundrade.

Under senare perioder finns det ett flertal teorier om Alexanders viloplats, men inga som med slagkraft låtit sig övertyga. En intressant tes som huserat den senaste tiden är den som framlagts av historikern och författaren Andrew Chugg. Han hävdar att Alexander faktiskt skulle kunna ligga begravd i evangelisten Markus basilika i Venedig och att kroppen skulle ha förväxlats med Sankt Markus själv. Detta hänger samman med att Alexander, inlindad i linnebindor, skulle ha förklätts till Markus för att undsättas från uppretade kristna. När venetianska köpmän under 800-talet sedan knyckte de reliker som de trodde var evangelistens så skulle de istället ha fått med sig Alexanders kropp till Venedig. Även om det nu skulle förhålla sig på detta sätt, så kan det dock betyda att det inte är en riktig kropp som står att finna i Venedig. Men en i alla händelser nog så stor kulturskatt och fruktansvärt nedslående för Markus som då istället kan ha bränts under tumultartade omständigheter.

Det finns en genremålning av Walter Sickert, vilken avbildar Markus grav i evangelistens kyrka. Spekulationer säger att bakom denne store konstnär, doldes en ökänd massmördare. Kan ni tänka er vilken hemlighet av största ironi; Jack Uppskärarens porträtt av Alexander den Stores grav!

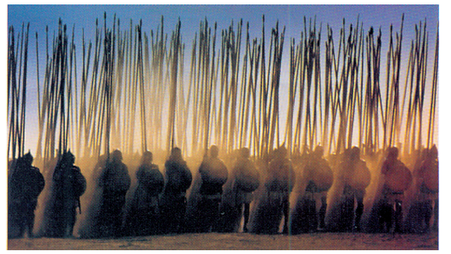
Richard Holmgren är arkeolog vid ARCDOC, Arkeologisk dokumentation, och har medverkat i flera arkeologiska undersökningar i Mellanöstern.

FOTO: ARKEOLOGISKA MUSEET I NEAPEL

Detalj från Alexandermosaiken. Mosaiken som återfanns i Pompeji bygger sannolikt på en målning som gjordes redan under 300-talet f.kr. Kanske är det därför ett realistiskt porträtt.

Alexander den Store i Oliver Stones nya storfilm ”Alexander” spelas av Colin Farrell och har nyligen haft premiär i Sverige. Förra amerikanska alexanderfilmen gjordes på 50-talet med Richard Burton i huvudrollen.